

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Мальова Сергія Васильовича
«Формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної
компетентності учнів молодшого шкільного віку»
на здобуття ступеня доктора філософії
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи. Формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку є актуальною сучасною проблемою. Дуже важливо розвивати естетичну компетентність в учнів саме молодшого шкільного віку. Тому, що саме в цей період формується основа їхнього світогляду. Діти мають не лише сприймати красу у природі, мистецтві, людських вчинках, а й емоційно на неї реагувати, розрізняти гарне і потворне, добре і зле. Це сприяє розвитку гуманістичного світогляду. Варто усвідомлювати, що естетичне виховання дуже тісно пов'язане з моральним: сприйняття краси формує почуття доброти, співчуття, гармонії у стосунках з людьми. Через розвиток естетичної компетентності в учнів розвивається емоційний інтелект. Діти вчаться виражати й регулювати власні емоції, сприймати почуття інших. У них збагачується культурний досвід. Знайомство з мистецтвом і культурними традиціями розширює кругозір учнів, формує почуття національної ідентичності та належності до світової культури. Зрештою, у дітей формується естетичний смак і культура поведінки. Діти вчаться помічати красу у звичайному, дбати про охайність, гармонію у зовнішньому вигляді, побуті, спілкуванні. Отже, розвиток естетичної компетентності у молодших школярів – це не лише засіб прилучення до мистецтва, а й важливий чинник формування гармонійно розвиненої, духовно багатой особистості, здатної цінувати красу, добро і творчість у повсякденному житті.

Без спеціальної підготовки майбутні вчителі початкової школи не завжди зможуть цілеспрямовано формувати в учнів уміння бачити й оцінювати красу в природі, мистецтві, людських взаєминах; інтегрувати естетичний компонент у навчальні предмети (мову, літературу, математику, природознавство тощо); створювати емоційно-ціннісний освітній простір, у якому дитина вчиться переживати й творити красу.

З огляду на це, проблема дослідження формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку, обрана для дослідження Мальовим Сергієм Васильовичем, є актуальною і заслуговує на схвалення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження входить до плану науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету за темою «Розвиток професійно

важливих якостей майбутніх педагогів» (державний реєстраційний номер №0123U101566). Тему дисертації затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №3 від 26.10. 2022 р.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови, що забезпечують підвищення ефективності формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку; з'ясовано структурні компоненти готовності майбутніх учителів та естетичної компетентності молодших школярів; розроблено функціональну організаційнопедагогічну модель упровадження педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку; удосконалено критерії діагностики формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку (мотиваційноаксіологічний – це емоційно-рефлексивний критерій готовності до чуттєвоемоційного та ціннісного сприймання мистецтва; пізнавальнооцінний – критерій спрямованості на оцінно-образне, оцінноінтерпретаційне розуміння особистістю дійсності; діяльнісно-творчий – критерій активності в проявах художньо-творчої діяльності) та визначено рівні і показники стану готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку; уточнено сутність понять «готовність майбутніх учителів», «естетична компетентність учнів молодшого шкільного віку»; здійснено подальший розвиток теоретико-методичних аспектів щодо вдосконалення форм, методів і прийомів формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці й упровадженні в освітній процес закладів вищої освіти методики реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку; розробленні алгоритмів організації процесу формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку під час застосування інтегрованих художньо-педагогічних технологій у його організації, презентації у методичних рекомендаціях «Методика формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку» та методичному посібнику «Формування естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку», що можуть використовуватися в підготовці майбутніх учителів спеціальності 013 (А3) «Початкова освіта» та практично-організаційній роботі учителів початкових класів, у системі післядипломної освіти педагогічних працівників; розроблено авторську програму вибіркової навчальної дисципліни «Методичні основи формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку», складену у відповідності до освітньо-професійної

програми підготовки бакалавра спеціальності 013 Початкова освіта. Мистецтво.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення дисертації достатньо обґрунтовані та відображені у висновках розділів та загальних висновках. Найбільш суттєві результати, здобуті Мальовим Сергієм Васильовичем, вдало обґрунтовані, а також відповідають меті та завданням дисертаційного дослідження. Зміст основних положень роботи викладенні послідовно та чітко, логічно-сміслові переходи між підпунктами дослідження, а також визначеними розділами присутні. Ступінь вірогідності здобутих результатів забезпечується достатньою апробаційною базою дисертантки. Результати дисертаційної роботи висвітлено у значній кількості наукових публікаціях.

Результати дослідження пройшли апробацію у 4 закладах освіти України (Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка №06/14-2 від 26.08.2025 р.); Одеського національного університету імені І. Мечникова (довідка № 01-01-1947 08.09.2025 р.); Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1851 від 26.08.05.2025 р.); Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 46н від 26.08.2025 р.)).

Достовірність здобутих результатів забезпечується відповідною методологічною основою дисертації. Для досягнення мети та розв'язання окреслених завдань дослідження здобувачем використано комплекс методів: теоретичні: аналіз наукової педагогічної та психологічної літератури з проблеми дослідження; порівняння, систематизація, класифікація, конкретизація й узагальнення наукових джерел для обґрунтування теоретичних засад, навчально-методичної системи, педагогічних умов, методів, способів і прийомів формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку; емпіричні: опитування, тестування, анкетування, педагогічне спостереження, естетичні бесіди, аналіз результатів творчої діяльності студентів; визначення критеріїв, показників і рівнів діагностики готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку; педагогічний експеримент, використаний для з'ясування науково-об'єктивного підтвердження гіпотези дослідження; статистичні: критерій згоди Пірсона (χ^2), для перевірки достовірності отриманих результатів.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (350 найменувань, з яких – 59 іноземною мовою), додатків (30). Загальний обсяг дисертації – 338 сторінок, основного тексту – 298 сторінок. Дисертація містить 14 таблиць на 12 сторінках та 16 рисунків на 14 сторінках.

Здійснений науково-теоретичний аналіз дисертаційної роботи «Формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку» дав змогу виокремити

позитивні та значущі аспекти наукового дослідження, що є значним внеском у сучасну педагогічну науку. У вступі вдало обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість здобутих результатів, особистий внесок здобувача, подано відомості щодо апробації здобутих результатів та їх впровадження.

У першому розділі «Теоретичні засади розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку» здійснено ґрунтовний аналіз розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку як педагогічної проблеми; описано сучасний стан розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку та його організація в закладах загальної середньої освіти; подано сутність та характеристики основних понять дослідження.

Заслуговують на схвалення детальне розкриття взаємозв'язку і взаємозалежності між поняттями «естетичне виховання» і «естетична компетентність». Дисертант переконливо доводить, що чим ефективніше здійснюється естетичне виховання, тим вищим може бути рівень естетичної компетентності учнів.

У першому розділі дисертант розглядає чимало суміжних понять (естетична культура, естетична свідомість, естетичний розвиток, естетичні потреби, естетична діяльність, естетичне виховання) і переконливо доводить, що ці поняття тісно взаємопов'язані й утворюють єдину систему формування естетичного досвіду особистості. Естетичне виховання є основою, через яку формуються всі інші естетичні якості – свідомість, потреби, діяльність, культура, розвиток. Естетичне виховання формує естетичну свідомість. На основі естетичної свідомості у людини виникають естетичні потреби. Естетичні потреби спонукають людину до естетичної діяльності. Естетичний розвиток є результатом систематичного естетичного виховання та активної участі в естетичній діяльності. Естетична культура – це вищий рівень естетичного розвитку особистості, який поєднує в собі сформовані естетичні знання, почуття, смаки, потреби, цінності й уміння діяти відповідно до законів краси. І нарешті, естетична компетентність є синтезом усіх перелічених понять і виявом їхнього практичного застосування в діяльності особистості. Вона є результатом і показником ефективності естетичного виховання, а також вищим рівнем сформованості естетичного розвитку.

Поданий у цьому розділі підрозділ про аналіз сучасного стану розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку є необхідною передумовою і науковим підґрунтям для вирішення проблеми формування готовності майбутніх учителів до її розвитку, адже він забезпечує обґрунтований вибір напрямів, змісту, форм і методів підготовки, що відповідають реальним освітнім викликам і запитам практики.

У другому розділі «Діагностика готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку» обґрунтовано зміст і структуру готовності майбутніх учителів до розвитку

естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку; схарактеризовано методологічні підходи та педагогічні принципи формування готовності майбутніх учителів до естетичного розвитку учнів молодшого шкільного віку; подано критеріально-рівневий аналіз стану готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Проаналізовані в другому розділі методологічні підходи та принципи формування готовності майбутніх учителів до естетичного розвитку учнів молодшого шкільного віку, визначені іншими науковцями, дали змогу дисертанту виокремити найголовніші і найдоцільніші, які увійшли до авторської моделі (методологічні підходи: аксіологічний, особистісно-орієнтований, акмеологічний, системний, компетентнісний, діяльнісний, інтегративний; принципи: демократичності й добровільності вибору, послідовності, цілісності, синергетики, синестезії, індивідуального та диференційованого підходів, творчої самореалізації, художності, емоційності).

І схвально, що дисертантом визначено саме найважливіші принципи, визначення кожного з них можна пояснити. Наприклад, принцип синергетики в підготовці майбутніх учителів початкової школи до розвитку естетичної компетентності учнів передбачає розгляд цього процесу як відкритої, динамічної системи, що самоорганізується внаслідок взаємодії особистісних, професійних і культурно-естетичних чинників. Застосування синергетичного підходу забезпечує інтеграцію знань, умінь і ціннісних орієнтацій, сприяє гармонійному поєднанню внутрішніх і зовнішніх впливів, активізує процес саморозвитку майбутнього педагога. У результаті формується цілісна готовність до творчої діяльності, спрямованої на розвиток естетичної компетентності молодших школярів.

Доцільним є визначення принципу синестезії у процесі підготовки майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку. Він є у дослідженні дуже доречним, оскільки ґрунтується на взаємодії різних сенсорних каналів сприймання, що забезпечує цілісність і глибину естетичних вражень. Реалізація цього принципу сприяє формуванню здатності майбутніх педагогів поєднувати зорові, слухові, рухові та емоційні компоненти у власній творчій діяльності та педагогічній практиці. Завдяки цьому розвивається їхня естетико-педагогічна чутливість і готовність формувати в учнів багатовимірне, гармонійне бачення краси навколишнього світу.

Надзвичайно детально й глибоко описаний констатувальний етап педагогічного експерименту. Було проведено опитування і викладачів університетів, і педагогів початкової ланки освіти, під час проходження студентами педагогічної практики і здобувачів.

У третьому розділі «Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку» обґрунтовано педагогічні умови та модель формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку; описано

етапи методики реалізації педагогічних умов і модель формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку; представлено аналіз результатів експериментального дослідження.

Безумовно, основним пунктом наукової новизни дослідження є визначення й обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку. Немає сумнівів щодо того, що формування досліджуваної якості буде більш ефективним, якщо впровадити визначені дисертантом педагогічні умови, тобто, якщо здобувачі особисто будуть зацікавлені в розвитку естетичної компетентності учнів; якщо вони навчатися використовувати інтегративні зв'язки у системі естетичного виховання молодших школярів (тобто, вони мають вміти проводити інтегровані уроки (наприклад, «Музика і колір у природі», «Поетичний образ і малюнок»); використовувати міжпредметні асоціації (порівняння музичного ритму з ритмом у живописі чи русі); створювати з учнями тематичні проекти (наприклад, «Краса рідного краю в музиці, поезії та малюнку»); застосовувати інтегровані форми виховної роботи (свята, концерти, художні вистави, театралізовані постановки) (це друга умова); третя важлива педагогічна умова стосується підготовки майбутніх учителів до процесу інтеріоризації власних естетичних цінностей в особистісні цінності учнів. Вона передбачає цілеспрямоване формування у здобувачів глибоких естетичних знань, емоційно-ціннісного досвіду, творчого потенціалу та педагогічних умінь, які забезпечують ефективну передачу власних естетичних орієнтацій дітям молодшого шкільного віку.

У третьому розділі досить детально описано методику реалізації розроблених педагогічних умов. Методика описана чітко, логічно, послідовно. Мета, завдання кожного етапу, форми і методи, які використовувалися для вирішення завдань кожного з етапів - все це чітко представлено і в розробленій моделі і в тексті роботи. Методи і прийоми, які дисертант використовував під час експерименту є сучасними, цікавими, інноваційними (творчі вправи, вільні асоціації, художньо-естетична бесіда, малювання музики, написання творів-описів, художня візуалізація, проєктна діяльність). Було використано чимало цікавих форм роботи: участь у творчих колективах, концертна діяльність, постановка музичних свят, дитячої опери, творчі майстерні, театралізовані вистави, мистецькі конкурси, вікторини, участь у художньо-творчих заходах, виставках студентських творчих робіт, участь у художніх виставках.

Дуже доречним було розроблення і впровадження в освітній процес вибіркової навчальної дисципліни «Методичні основи формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку». Схвально, що дисертант розробив і подав у Додатках «Методичні рекомендації для майбутніх учителів щодо особливостей формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку».

Результати прикінцевої діагностики засвідчили ефективність розроблених педагогічних умов і методики їх впровадження.

І ще одним позитивним моментом є те, що всі знахідки і напрацювання дисертанта відображено в його методичному посібнику «Методика формування естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку», який безумовно, буде корисним майбутнім учителям початкової школи.

На особливу увагу та схвалення заслуговують додатки до дисертаційного дослідження, вони не формальні, вони є важливою складовою, що забезпечує доказовість, повноту та практичну значущість одержаних результатів. У них відображено емпіричні матеріали, методичні розробки, інструментарій дослідження, результати експериментальної роботи, що підтверджують достовірність висновків та ефективність запропонованих підходів. Додатки створюють умови для відтворюваності проведеного дослідження, підвищують його наукову обґрунтованість і демонструють високий рівень професійної підготовки здобувача.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях і форумах різного рівня. Основні наукові положення дисертаційного дослідження Мальова Сергія Васильовича опубліковано у 34 працях, з яких 8 – у наукових фахових виданнях категорії Б (3 одноосібні); 1 – в іноземному періодичному виданні, 26 – апробаційного характеру в збірках матеріалів науково-практичних конференцій, 1 методичний посібник.

Отже, результати наукового дослідження Мальова Сергія Васильовича дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням а сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для педагогічної науки в Україні.

Висновок. Дисертаційне дослідження Мальова Сергія Васильовича «Формування готовності майбутніх учителів до розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку» є цілісною, самостійною, завершеною роботою на правах рукопису, яку виконано на актуальну тему. Робота характеризується чіткістю змісту, містить науково обґрунтовані науково-теоретичні результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувача та достатньо повно представлені у наукових працях. Дисертація відповідає спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії

та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Мальов Сергій

Васильович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
і освітнього менеджменту

Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

 Валентина ФРИЦОК

Зразок підпису	
Засвідчую	
Ізачальним відділу кадрів	
.. 18.. 11..	.. 20.. 13..

